

УДК 371.016:811.161.2

Подано до редакції: 25.02.2026

Прийнято після рецензування: 20.03.2026

Затверджено до друку: 27.04.2026

Опубліковано: 29.04.2026

<https://doi.org/10.32405/2411-1309-2026-36-55-70>

ВІД ЗНАНЬ ДО КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ: МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У 7–9 КЛАСАХ

Валентина Новосолова,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
відділу навчання української мови та літератури,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-2987-7888>
ribusya@ukr.net

Анотація. Актуалізовано проблему модернізації змісту навчання української мови учнів 7–9 класів у закладах загальної середньої освіти з огляду на розроблення і впровадження сучасних освітніх стандартів, спрямованих на досягнення якісно нового рівня освітнього розвитку.

Розкрито компетентнісні засади трансформації змісту освіти, покладені в основу Державного стандарту базової середньої освіти, обґрунтовано доцільність переходу від знанневої до компетентнісної парадигми освіти в умовах оновлення змісту освіти.

Проаналізовано наукові праці з означеної проблематики. На основі узагальнення наукових методологічних напрацювань теорії змісту освіти встановлено, що його структурування визначається компетентнісним потенціалом освітніх галузей і передусім орієнтується на розвиток ключових компетентностей здобувачів освіти.

Зміст мовно-літературної освітньої галузі НУШ спрямовано на розвиток компетентного мовця та читача і ґрунтується на чотирьох групах обов'язкових результатів навчання, визначених Державним стандартом базової середньої освіти.

Сформульовано мету статті. Схарактеризовано методи й інструменти дослідження. Окреслено способи реалізації змісту навчання на предметно-базовому етапі (7–9 класи) базової середньої освіти, зокрема з огляду на врахування груп обов'язкових результатів навчання мовно-літературної освітньої галузі (усна взаємодія, робота з текстом, письмова взаємодія, дослідження мовлення).

Теоретичні засади поєднано з практичним інструментарієм, запропоновано види навчальної діяльності, наведено приклади компетентнісно орієнтованих завдань, які безпосередньо спрямовані на формування обов'язкових результатів навчання кожної з чотирьох груп.

Акцентовано роль учителя-словесника як організатора педагогічної взаємодії. Зазначено, що дидактична ефективність реалізації змісту всіх чотирьох груп результатів мовно-літературної освітньої галузі залежить від ретельної підготовки вчителя та координації навчальної діяльності учнів на уроці, а будь-яка вивчена мовна одиниця чи граматичне правило, не спроектовані на застосування в комунікативній взаємодії, втрачають свою значущість. Накреслено перспективи подальших досліджень.

Ключові слова: загальна середня освіта; трансформація змісту освіти; ключові компетентності; уроки української мови; учні 7–9 класів.

Вступ. Людство постійно перебуває у процесі пошуку інструментарію для збагачення теорії і практики навчання. Упродовж усього розвитку суспільства вибудовувалися різні системи поглядів, правил, методів та ціннісних орієнтирів у освіті й вихованні. Стратегія освітнього розвитку визначається потребами суспільства, ринку праці та реальними можливостями закладів освіти.

Українська освіта в умовах воєнного стану перебуває на шляху масштабних трансформаційних змін, спрямованих на досягнення якісно нового рівня свого розвитку. Впровадження концептуальних засад Нової української школи та засадничих ідей Державного стандарту базової середньої освіти (2020) спрямоване на формування в учнів ключових компетентностей XXI століття, зокрема тих, що відповідають рекомендаціям Європейського Союзу 2018 року, і ґрунтується на особистісно орієнтованому, діяльнісному й компетентнісному підходах до навчання, що відповідає європейським і світовим трендам розвитку освіти.

Це забезпечує становлення вільної особистості учнів, їх активної громадянської позиції, патріотизму, поваги до державної мови, культурних цінностей, історико-культурного надбання й традицій українського народу; розвиток ініціативності, індивідуальності та впевненості здобувачів освіти у власних силах; дотримання принципів академічної доброчесності у взаємодії учасників освітнього процесу.

Ефективна реалізація освітніх інновацій можлива за умови дотримання принципів дитиноцентризму; взаємозв'язку навчання, виховання і розвитку; демократизації й гуманізації, україноцентризму та полікультурності змісту; діалогізму; системності; науковості; наступності та логічної послідовності; доступності й практичної спрямованості навчання; варіативності та диференціації; узгодження цілей, очікуваних результатів навчання, змісту та орієнтованих видів навчальної діяльності.

Одним із пріоритетних напрямів модернізації мовно-літературної галузі базової середньої освіти є трансформація змісту навчання, спрямована на перехід від накопичення енциклопедичних знань до формування й розвитку компетентностей, критичного мислення та цифрових навичок учнів. Результативність навчання

залежить не від кількості здобутої інформації, а від її інтеграції в процеси мислення та діяльність здобувачів освіти.

Постановка проблеми. Виклики для системи української освіти в сучасних умовах мають комплексний характер, охоплюючи безпекові, психологічні й техногенні аспекти. Питання «чого навчати» і «яких умінь потребує» сучасний здобувач освіти набуває особливої значущості в умовах повномасштабної збройної агресії Росії проти України та інформаційної війни, що її супроводжує. Питання структуризації змісту шкільної освіти, дослідження методологічних основ його конструювання, визначення функцій освітніх галузей, зокрема мовно-літературної, переліку необхідних для життя компетентностей, а також відповідних знань, умінь, навичок, ставлень і цінностей набувають особливої ваги в умовах високої динамічності й слабкої передбачуваності сучасної дійсності в Україні та світі.

Зміст навчання української мови в учнів 7–9 класів має бути підпорядкований розвиткові природних здібностей здобувачів освіти, становленню необхідних для соціалізації і громадської активності ключових компетентностей, формуванню життєво важливих умінь і навичок, що інтегрують навчання й життя в умовах освітнього процесу, дають змогу ефективно взаємодіяти з оточенням, успішно долати труднощі, формуванню мотивації та виробленню в учнів потреби постійно опановувати нові знання, знаходити потрібну інформацію, застосувати уміння й досвід для свідомого вибору подальшого життєвого шляху й самореалізації, продовження навчання на рівні профільної освіти або здобуття вибраної професії. Види навчальної діяльності мають забезпечувати активність та індивідуальний поступ здобувачів освіти в процесі вивчення української мови.

Будь-яка вивчена мовна одиниця, граматичне правило, не спроектовані на застосування їх у комунікативній взаємодії, втрачають свою значущість. Учні мають усвідомлювати, що весь теоретичний масив української мови є матеріалом, на основі якого вибудовуються мовленнєві конструкції, доцільні для ефективної комунікації, самопрезентації, адаптації та ухвалення рішень у різноманітних повсякденних ситуаціях, що даватимуть змогу в майбутньому бути успішними, конкурентоспроможними й запитаними на ринку праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із проблеми. Проблематика основних принципів реформування змісту шкільної освіти становить один із ключових напрямів сучасних педагогічних досліджень у країнах ЄС. Провідні міжнародні організації (ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, Рада Європи, ОЕСР, Міжнародний департамент стандартів, інші) досліджують питання становлення та розвитку ідеї компетентності в освіті й пропонують інструменти для досягнення нової якості навчання.

Теоретичні питання змісту навчальних програм, ключових компетентностей у міжнародному вимірі, підходи щодо їх імплементації у зміст шкільної освіти представлено у працях закордонних фахівців (Дж. Барбусас (Barbousas, 2021), М. Баррет (Barrett, 2018, 2021), М. Стівенсон (OECD, 2018), Г. Феллон (Falloon, 2020), Н. Фрізен (Friesen, 2018), А. Шляйхер (Schleicher, 2019) та ін.) У дослідженнях постають питання переосмислення ролі знань, умінь, навичок і

ставлень, необхідних учням для успіху та самореалізації сьогодні і в майбутньому. Розроблення і впровадження сучасних освітніх стандартів надали імпульс модернізації освітнього процесу.

Сформульовані стратегічні цілі розвитку освіти в ЄС, зокрема модернізація змісту на компетентнісних засадах, синхронізуються з тенденціями розвитку освіти в Україні.

Питання розкриття теоретичних положень і практики реалізації компетентнісного підходу в Україні та за кордоном висвітлено у працях вітчизняних науковців (Н.Бондаренко (Бондаренко, 2019), Н.Голуб (Голуб, 2023), А.Джурило, О.Глушко, О.Шпарик (Dzhurylo et al., 2021; Глушко, 2021), О.Локшина (Локшина, 2019), О.Ляшенко, О.Топузов (Ляшенко & Топузов, 2021), О.Савченко (Савченко, 2015), інших).

У дослідженні О.Ляшенка й О.Топузова проаналізовано процес оновлення й структурування змісту базової середньої освіти в Україні. Авторами розкрито компетентнісні засади модернізації змісту освіти, представлено методологію дослідження, яка ґрунтується на єдності особистісно орієнтованого, діяльнісного і компетентнісного підходів до навчання як фундаменту сучасної парадигми освіти. Показано відмінності у структуруванні змісту освіти, властиві вітчизняній традиції та теоріям курикулуму, що використовуються в закордонній освітній практиці (Ляшенко & Топузов, 2021).

Авторським колективом А.Джурило, О.Глушко, О.Шпарик проаналізовано поняття «soft skills», а також підходи до їх формування та розвитку в школах ЄС.

Проте в процесі динамічного впровадження реформи Нової української школи в умовах поточних викликів і вимог виникає низка нових питань, які потребують невідкладного розв'язання. Зокрема важливо зосередити увагу на практико-орієнтованих розвідках, присвячених не лише формуванню ключових компетентностей мовно-літературної освітньої галузі і наскрізних умінь у базовій середній школі на предметно-базовому етапі навчання (7–9 класи), а й питанням досягнення обов'язкових результатів навчання, що є складниками ключової компетентності «вільне володіння державною мовою».

Мета дослідження – висвітлення проблеми трансформації змісту навчання української мови в 7–9 класах від знанневої до компетентнісної освітньої моделі, зокрема в контексті досягнення здобувачами освіти чотирьох груп обов'язкових результатів навчання.

Завдання дослідження:

- окреслити шляхи трансформації змісту навчання української мови у 7–9 класах в закладах загальної середньої освіти;
- визначити способи реалізації змісту навчання на предметно-базовому етапі (7–9 класи) базової середньої освіти, зокрема з огляду на групи обов'язкових результатів опанування мовно-літературної освітньої галузі;
- схарактеризувати види навчальної діяльності, безпосередньо спрямовані на формування результатів навчання, передбачених Державним стандартом базової середньої освіти;

- навести приклади різноманітних видів навчальної діяльності на уроках української мови у 7–9 класах.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використано комплекс взаємодоповнюваних методів емпіричного й теоретичного рівнів, зокрема:

- емпіричні методи – спостереження за освітнім процесом, педагогічна взаємодія з учителями для вивчення практики впровадження компетентнісного підходу на предметно-базовому етапі базової середньої освіти;

- аналіз джерельної бази – критичне опрацювання нормативних документів (державних стандартів, наказів МОН України), наукових розвідок і методичних рекомендацій;

- теоретичні методи – системний аналіз, синтез, індукція, дедукція та узагальнення, що забезпечили цілісне розуміння досліджуваної проблеми, а також узагальнення педагогічного досвіду авторки щодо розроблення й апробації компетентнісно орієнтованих завдань у практиці навчання української мови в 7–9 класах.

Дослідження базується на результатах емпіричних спостережень і аналітичного опрацювання наукових і методичних матеріалів.

Результати та обговорення. На основі аналізу наукових методологічних напрацювань теорії змісту освіти встановлено, що структурування змісту освіти визначається компетентнісним потенціалом освітніх галузей і передусім орієнтується на розвиток ключових компетентностей здобувачів освіти.

Зміст кожного розділу курсу української мови на предметно-базовому етапі має бути побудований так, щоб забезпечити цілісне сприймання матеріалу шляхом актуалізації вже здобутих знань і досвіду учнів. Оскільки в Державному стандарті визначено групи базових знань, роботу над кожним розділом курсу доцільно структурувати відповідно, а саме за такими групами: «Комунікація», «Інформація», «Мовні засоби», «Текст».

Зміст мовно-літературної освітньої галузі НУШ спрямований на розвиток компетентного мовця та читача і ґрунтується на чотирьох групах обов'язкових результатів навчання, передбачених Державним стандартом базової середньої освіти. Групи результатів навчання у мовно-літературній галузі НУШ – це логічно об'єднані складники компетентностей (аудіювання, читання, письмо, усне мовлення), що оцінюються відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти.

Це такі чотири групи обов'язкових результатів навчання:

[МОВ 1] Взаємодія з іншими особами усно, сприймання і використання інформації для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях;

[МОВ 2] Сприймання, аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації у текстах різних видів (зокрема художніх, медіатекстах) та використання її для збагачення власного досвіду;

[МОВ 3] Висловлювання думок, почуттів і ставлень, письмова взаємодія з іншими особами, зокрема інтерпретація літературних творів українських і зарубіжних письменників; взаємодія з іншими особами у цифровому середовищі, дотримання норм літературної мови;

[МОВ 4] Дослідження індивідуального мовлення, використання мови для власної мовної творчості, спостереження за мовними та літературними явищами, проведення їх аналізу (Кабінет Міністрів України, 2020).

Кожна із груп є складником ключової компетентності «вільне володіння державною мовою».

На думку О. Ляшенка й О. Топузова, «досягнення обов'язкового результату, обумовленого державним стандартом, може відбуватися у різний спосіб: шляхом «традиційного» навчання окремих предметів або завдяки інтеграції змісту з різних предметів в єдиний курс чи інші інтегровані форми освітньої діяльності. Як саме можуть реалізовуватися заплановані стандартом обов'язкові результати, визначає освітня програма, яку розробляє заклад освіти відповідно до освітніх потреб та інтересів учнів. Вона може ґрунтуватися на типовій освітній програмі, яку розробляє Міністерство освіти і науки, або бути власною оригінальною освітньою програмою, створеною самим закладом освіти і схваленою державним органом, що згідно з законодавством відповідає за акредитацію таких програм» (Ляшенко & Топузов, 2021).

Оскільки у Держстандарті визначено рамкові обов'язкові вимоги щодо кінцевих результатів для кожного рівня (циклу), а не вузько регламентовано зміст базової середньої освіти, це забезпечує академічну свободу вчителя та автономію закладу освіти щодо вибору освітньої політики, урахування інтересів та освітніх потреб учнів і побудови відповідної траєкторії навчання, за якою ці результати досягатимуться (Ляшенко & Топузов, 2021).

Кожна із чотирьох груп результатів мовно-літературної освітньої галузі містить низку загальних результатів:

- «Усна взаємодія» включає 8 загальних результатів [МОВ 1.1] - [МОВ.1.8].
- «Робота з текстом» – 7 загальних результатів [МОВ 2.1] - [МОВ.2.7].
- «Письмова взаємодія» – 3 загальні результати [МОВ 3.1] - [МОВ 3.3].
- «Дослідження мовлення» – 2 загальні результати [МОВ 4.1], [МОВ 4.2]

(Кабінет Міністрів України, 2020).

Усі завдання, які учитель планує використовувати в освітньому процесі, мають бути співвіднесені з групою загальних результатів (наприклад, [МОВ 1]), із певним загальним результатом кожної групи (наприклад, [МОВ 1.2]), а також певним конкретним результатом (наприклад, [6 МОВ 1.2.1]) і орієнтиром для оцінювання (наприклад, [6 МОВ 1.3.2-1]) (Мовно-літературна освітня галузь: як оцінювати в НУШ: методичний путівник, 2025).

У процесі досягнення обов'язкових результатів учні здобувають відповідні вміння, знання і досвід, формують ставлення. Варто мати на увазі, що оцінюватися, самооцінюватися чи взаємооцінюватися можуть усі завдання, які учні виконують на кожному уроці в межах різних видів навчальної діяльності. Цей процес є динамічним, системним і всеохопним. Організація роботи впродовж уроку, створення умов і можливостей для поліпшення результативності, забезпечення індивідуального навчального поступу здобувачів освіти потребують постійної уваги й підтримки і зворотного зв'язку з боку вчителя-словесника.

Коли педагог пропонує учням виконати завдання, він визначає, на досягнення якої групи результатів спрямована їхня діяльність. Водночас він націлює здобувачів освіти на усвідомлення очікуваних результатів, формуючи у них потребу в самостійному цілевизначенні.

За такої умови учням легше здійснювати рефлексію власних знань і вмінь упродовж уроку, розуміти, чи досягнуто поставлених цілей, порівнювати свої результати з попередніми, критично осмислювати власні дії та індивідуальний навчальний поступ. Учитель здійснює педагогічне спостереження за усним мовленням учнів і, за потреби, забезпечує зворотний зв'язок.

Наведемо приклади реалізації змісту **першої групи результатів навчання**, спрямованої на організацію усної взаємодії [МОВ 1].

Передусім варто мати на увазі, що в комунікативному процесі під час усної взаємодії мовець ініціює розмову, формулює мету, добирає мовні засоби відповідно до ситуації, а слухач активно сприймає, інтерпретує інформацію, реагує вербально (слова, інтонація) або невербально (жести, міміка), забезпечуючи зворотний зв'язок. У процесі усної взаємодії мовець може стати слухачем, оскільки комунікація є динамічним процесом, у якому ролі постійно змінюються.

Учням можна запропонувати такі види навчальної діяльності:

- Гра «Запис на уявний диктофон». Після сприймання на слух запропонованого медіатексту вірша Ліни Костенко «Цей ліс живий, у нього добрі очі...» кожен учень визначає, які звуки природи вдалося б записати на диктофон, та добирає аргументи, які підтверджують або спростовують авторську думку, що ліс можна вважати «живим».

- Відповіді на запитання за прослуханим текстом: 1. Про який ліс ідеться у вірші: хвойний, листяний, мішаний, тропічний? 2. Ліс молодий чи віковий? 3. Наведіть щонайменше два докази, що події у вірші відбуваються не взимку. 4. У який час доби ліричний герой потрапив до лісу? 5. Якою є погода: сонячною, похмурою, туманною, дощовою, вітряною? 6. Які образи художнього твору переконують, що ліс має справді «добрі очі», а які викликають сумніви? 7. Яку кольорову гаму вибрала поетеса і чому?

- Створення альтернативного фіналу вірша. Обґрунтування ймовірної кінцівки твору. Формулювання теми й моделювання уявної розмови ліричного героя з лісом. Складання діалогу, розігрування у парах. У процесі аналізу таких варіацій учні глибше усвідомлюють авторський задум і структурну цілісність твору, розуміючи, що жодна деталь у тексті автора не є випадковою.

- Візуалізація почутого. Учні вибирають форму виконання завдання: ілюстрацію, мем, комікс, колаж символічних малюнків чи слайдів, набір емотиконів тощо. Можна створити спільний груповий малюнок-пазл. Індивідуально чи в групах учні коментують і обґрунтовують спосіб візуалізації задуму. Такий вид роботи стимулює творчу уяву, дає змогу глибше осмислити і структурувати інформацію, яку автор подає для інтерпретації слухачем або читачем.

- Діалог. У процесі діалогівання в парі учні висловлюють, які емоції їм вдалося відчувати впродовж слухання поезії з позиції спостерігача або діляться власним досвідом перебування в лісі, ставлять один одному уточнювальні

запитання. Основна особливість форми такої взаємодії – спонтанність. На відміну від писемної, під час усної взаємодії є обмаль часу на редагування, тому важливу роль відіграє ситуативність спілкування.

• Сприймання на слух аудіозаписів шуму лісу, зроблених удень і вночі. Побудова діалогу з метою з'ясувати, чим звук лісу вдень відрізняється від нічного. Учням можна запропонувати змодельувати діалог, якщо він відбувається в різних комунікативних ситуаціях:

1) між людиною, яка заблукала в лісі, та її рятівником;

2) між мандрівниками, які віддають перевагу екотуризму в лісових ландшафтах.

Після представлення діалогів учні аналізують, як ситуація спілкування впливає на зміст комунікації та вибір мовних засобів.

• Перегляд і сприймання на слух найцікавіших фактів про ліс за покликанням <https://www.youtube.com/watch?v=JCAZBoV4Cws>. Висловлення припущень, чи можна довіряти запропонованій інформації, та пропонування способів її перевірки. Повторний перегляд відео без звукового супроводу, під час якого учні почергово озвучують уже відомі їм сюжети.

• Узагальнення прослуханої інформації про ліс як екосистему. Участь об'єднаних у малі групи учнів у мінідискусії «Ліс – це загроза для людини, чи людина є головною загрозою для лісу?», де вони обстоюють свою думку щодо обговорюваних питань. Підсумовування й узагальнення висновків про ставлення людства до лісу як екосистеми; оприявлення їх перед однокласниками.

• Підготовка і створення інструкції щодо поведінки у лісі. Звукозапис інструкцій і обговорення озвучених дій.

• Здійснення дослідження про частотність використання форм дієслів упродовж прослуховування аудіозапису правил поведінки в лісі з обґрунтуванням доцільності таких форм.

Після того як учні під час усної взаємодії виступали у ролі мовців і слухачів, здобули вміння цілеспрямовано слухати інформацію, визначати її достовірність, зіставляти з власним досвідом, продукувати висловлення, обстоювати власну думку та виголошувати публічні виступи, можна стверджувати, що вони готові до оцінювання складників компетентності «вільне володіння державною мовою» у таких проявах:

- Сприймає усну інформацію [МОВ 1.1]

- Перетворює інформацію з почутого повідомлення в різні форми повідомлень [МОВ 1.2]

- Виокремлює усну інформацію [МОВ 1.3]

- Аналізує та інтерпретує усну інформацію [МОВ 1.4]

- Оцінює усну інформацію [МОВ 1.5]

- Висловлює та обстоює власні погляди, ідеї, переконання [МОВ 1.6]

- Використовує вербальні та невербальні засоби під час представлення своїх думок [МОВ 1.7]

- Регулює власний емоційний стан [МОВ 1.8] (Мовно-літературна освітня галузь: як оцінювати в НУШ: методичний путівник; 2025).

Друга група обов'язкових результатів навчальної діяльності «Сприймання, аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів (зокрема художніх текстах, медіатекстах) та використання її для збагачення власного досвіду» передбачає роботу з текстом, а саме вміння:

- сприймати текст;
- аналізувати та інтерпретувати текст;
- збагачувати естетичний та емоційний досвід;
- оцінювати текст;
- вибирати тексти для читання;
- перетворювати текстову інформацію;
- читати творчо.

Наскрізне уміння «читання з розумінням» відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти «передбачає здатність до емоційного, інтелектуального, естетичного сприймання й усвідомлення прочитаного, розуміння інформації, записаної (переданої) у різний спосіб або відтвореної технічними пристроями, що охоплює зокрема уміння виявляти приховану й очевидну інформацію, висловлювати припущення, доводити обґрунтованість аргументів, підкріплюючи власні висновки фактами та цитатами з тексту, формулювати ідеї на основі аналізу тексту та добору контраргументів» (Кабінет Міністрів України, 2020).

Варто зазначити, що вміння «читати з розумінням», як і інші наскрізні вміння, формуються не лише в курсі української мови та літератури в базовій школі. Педагоги всіх освітніх галузей мають спільно дбати про вдумливу роботу учнів із текстом, ефективно співпрацювати для підвищення рівня читацької культури учнів, адже читання є необхідною умовою досягнення освітніх результатів і важливим інструментом навчання та індивідуального розвитку як у шкільному середовищі, так і поза ним (Новосьолова, 2024).

Варто мати на увазі, що бути компетентним читачем означає здатність адаптуватися до змінного контексту, ефективно спілкуватися, самостійно здобувати знання та критично оцінювати інформацію з різних джерел. Формування читацької грамотності сприяє розвитку аналітичного й критичного мислення, навичок інтерпретації прочитаного, умінь стисло й змістовно висловлювати свої думки та використовувати інформацію для розв'язання різноманітних завдань. Це дає змогу учням оперативно реагувати на життєві виклики і робити обґрунтовані висновки.

Оцінювання рівня читацької грамотності українських підлітків, зокрема здатності читати, розуміти та інтерпретувати тексти й застосовувати здобуті знання в життєвих ситуаціях, здійснюється в межах міжнародного моніторингового дослідження PISA.

Робота з текстом/медіатекстом потребує нових підходів, що унеможливають пасивне сприймання інформації, і передбачає залучення учнів до вдумливого активного читання. Доцільно заохочувати учнів до самостійного вибору текстів для читання, сприяти обміну читацьким досвідом у прийнятний для них спосіб.

На уроках української мови учні мають працювати з текстами різних видів і жанрів, різних динамічних форматів, зокрема з гіперпосиланнями.

Для цього важливо змінювати методи роботи з текстами та формувати вміння осмислювати прочитане. Ефективними є завдання, що передбачають застосування знань у практичних ситуаціях, стимулюють пошук рішень і глибше розуміння змісту.

Здатність розуміти й аналізувати медіатексти (відеоконтент, аудіозаписи та графічні зображення), що розширюють можливості сприймання інформації, формують такі завдання: Ознайомтеся з інформацією про книжкові клуби Старого Лева за покликанням <https://starylev.com.ua/events/knyzkovi-kluby-starogo-leva-v-kvitni>. Чи викликає довіру наведена інформація? Як вам вдалося у цьому переконатися? Відвідайте читацькі форуми, долучіться до спільноти Старого Лева. Яким темам у читацькому клубі ви віддаєте перевагу?

Здатність розуміти й аналізувати медіатексти (відеоконтент, аудіозаписи та графічні зображення), що розширює сферу сприймання інформації через різні медіаформати, формуватимуть такі завдання:

- Ознайомтеся з інформацією за покликанням <https://hmarochos.kiev.ua/2023/11/21/v-ukrayini-zapustyly-bezkoshtovnu-onlajn-biblioteku-dlya-ditej/>. За якими ознаками можна зробити висновок, що це джерело інформації є надійним, а інформація – правдивою? Чим зацікавила вас ідея завітати на сайт і ознайомитися з можливостями онлайн-бібліотеки? Чи маєте ви досвід користування фондами бібліотеки в цифровому форматі? Спробуйте скористатися послугами запропонованого застосунка та станьте абонентом дитячої онлайн бібліотеки. Поділіться враженнями з однокласниками, яку книжку вам вдалося прочитати в бібліотеці, та порадьте її для прочитання однокласникам.

Третя група обов'язкових результатів навчання – «Висловлювання думок, почуттів і ставлень, письмова взаємодія з іншими особами, зокрема інтерпретація літературних творів українських і зарубіжних письменників; взаємодія з іншими особами у цифровому середовищі, дотримання норм літературної мови» [МОВ 3] – передбачає формування вміння висловлювати власну думку в усній і письмовій формі. Письмова взаємодія передбачає формування умінь створювати письмові висловлення [МОВ 3.1], взаємодіяти письмово в режимі реального часу (у цифровому середовищі) [МОВ 3.2], редагувати письмові тексти [МОВ 3.3].

Здобувачі освіти опановують способи висловлення своїх думок та емоцій, передачі власного і досвіду інших через різні форми письмового мовлення: есе, заміток, медіатекстів, текстів різних жанрів, написання текстів на основі аналізу схем, інфографіки, фактів.

Учителеві необхідно заохочувати учнів активізувати творчу уяву, креативне мислення, естетичний смак, комунікативні вміння, здатність до мовотворчості, спонукати їх створювати різноманітні тексти/медіатексти для різних цілей та аудиторій, використовуючи відповідні методи й засоби.

Четверта група обов'язкових результатів навчання [МОВ 4] – «Дослідження індивідуального мовлення, використання мови для власної мовної творчості,

спостереження за мовними та літературними явищами, проведення їх аналізу» – включає дослідження усного і писемного мовлення – власного й інших осіб. Ця група передбачає оцінювання компетентності «вільне володіння державною мовою» в таких проявах: досліджує мовні явища [МОВ 4.1]; використовує знання з мови в мовленнєвій творчості [МОВ 4.2].

На уроках української мови учні опановують орфоепічні, орфографічні, лексичні, граматичні, пунктуаційні та стилістичні норми. Дослідження учнями 7–9 класів структури та функціонування мовних одиниць, явищ і понять спрямоване на вироблення ефективних навичок їх використання в усному та писемному мовленні, що стає основою для подальшого навчання. Замість запам'ятовування й накопичування інформації про вивчене мовне явище учні здобувають досвід застосування знань на практиці, розвивають критичне мислення, креативність, емоційний інтелект, національну самовідомість, ціннісне ставлення до слова.

Дидактична ефективність реалізації змісту всіх чотирьох груп обов'язкових результатів мовно-літературної освітньої галузі залежить від ретельної підготовки вчителя та координації навчальної діяльності на уроці. Вчитель має виступати організатором педагогічної взаємодії, спрямованої на створення ситуацій, що дають змогу кожному учневі зайняти позицію активного суб'єкта діяльності, виявляти самостійність, ініціативність, шукати нові способи, засоби і прийоми досягнення очікуваних результатів, ділитися ідеями, обстоювати свої позиції, застосовувати ідеї на практиці і почуватися успішним.

Активне використання пошукових, дослідницьких, інтерактивних методів сприяє розвитку та саморозвиткові особистості здобувача освіти. Необхідно формувати в учнів усвідомлене відповідальне ставлення до своїх дій, стимулювати й підтримувати прагнення до пошуку нових рішень, розвиток ціннісних орієнтацій, бажання експериментувати, висувати гіпотези, самостійно шукати істину й ефективні способи розв'язання проблемних ситуацій.

Висновки і перспективи подальших розвідок. У результаті дослідження встановлено, що модернізацію змісту освіти на компетентнісних засадах на предметно-базовому етапі базової середньої освіти доцільно розглядати як системний і структурований процес, що є важливим чинником розвитку національної освітньої системи.

Результатом реформування освіти на сучасному етапі є перехід від знаннєвої парадигми до компетентнісної, за якої визначальним є не так обсяг засвоєних знань, як здатність застосовувати їх, уміння самостійно й креативно діяти у різних життєвих ситуаціях.

Реформування системи освіти на засадах компетентнісного підходу сприяє розкриттю потенціалу кожного учня, адаптації методів навчання до індивідуальних освітніх потреб, а також підвищенню ефективності освітнього процесу.

Зміст мовно-літературної освітньої галузі спрямований на розвиток компетентного мовця та читача і ґрунтується на чотирьох групах обов'язкових результатів навчання, передбачених Державним стандартом базової середньої освіти, – «Усна взаємодія», «Робота з текстом», «Письмова взаємодія», «Дослідження мовлення», – кожна з яких містить низку загальних результатів

навчання і є складником ключової компетентності «вільне володіння державною мовою».

У ході дослідження конкретизовано способи реалізації змісту навчання української мови в 7–9 класах через систему компетентнісно орієнтованих завдань, співвіднесених із чотирма групами обов'язкових результатів навчання.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в розробленні практичного інструментарію оцінювання результатів навчання, а також у створенні методичних моделей інтеграції інноваційних форм навчальної діяльності в освітній процес.

Використані джерела

- Бондаренко, Н. (2019). Компетентнізація шкільної освіти: українська версія. *Science and society. Proceedings of the 13th International conference (July 19, 2019)* (с. 124–135). Accent Graphics Communications & Publishing, Hamilton, Canada. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716810/>
- Глушко, О. (2021). Компетентнісний підхід в освіті: європейський досвід. *Науково-педагогічні студії*, (5), 8–21. <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2021-5-8-21>
- Глушко, О. (2022). Стратегічний та законодавчий рівні реформування змісту шкільної освіти на компетентнісних засадах у країнах ЄС. *Український педагогічний журнал*, (4), 45–58. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-4-45-58>
- Голуб, Н. (2023). Компетентнісно орієнтована методика навчання української мови в закладах загальної середньої освіти (бар'єри і механізми впровадження). *Мовна особистість в освітньому просторі* (с. 66–78). Національний університет «Острозька академія». <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/725738/1>
- Джурило, А., Глушко, О., Локшина, О., Маріуц, І., Тименко, М., & Шпарик, О. (2018). *Трансформаційні процеси у шкільній освіті країн Європейського Союзу та США: монографія*. ТОВ «КОНВІ ПРИНТ». <https://core.ac.uk/download/pdf/163088295.pdf>
- Кабінет Міністрів України. (2020). *Державний стандарт базової середньої освіти*. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrainska-shkola-2/derzhavniy-standart-bazovoi-serednoi-osvit>
- Локшина, О. (2019). Європейська довідкова рамка ключових компетентностей для навчання впродовж життя: оновлене бачення 2018 року. *Український педагогічний журнал*, (3), 21–30. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrpj_2019_3_5
- Ляшенко, О., & Топузов, О. (2021). Науковий супровід модернізації змісту базової середньої освіти: проблеми і виклики. *Український педагогічний журнал*, (4), 29–36. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2021-4-29-36>
- Міністерство освіти і науки України. (2016). *Концепція «Нова українська школа»: концептуальні засади реформування середньої школи*.

<https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

- Мовно-літературна освітня галузь: як оцінювати в НУШ: методичний путівник (2025). Міністерство освіти і науки України. <https://osvita.ua/doc/files/news/956/95604/mov-ociniuvannia-2025-putivnik.pdf>
- Новосьолова, В. (2024). PISA-2022: формування читацької грамотності у шкільному курсі української мови. *Проблеми сучасного підручника*, (32), 171–184. <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2024-32-171-184>
- Новосьолова, В. (2025). Компетентнісний потенціал уроків української мови в базовій школі. У *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2025 рік* (с. 100–101). Педагогічна думка. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/748843>
- Рада Європи. (2018). *Рамка компетентностей для культури демократії. Том 3. Рекомендації щодо впровадження*. <https://rm.coe.int/rf-cdc-vol-3-/1680966748>
- Савченко, О. (2015). Компетентнісний підхід як ресурс інноваційного розвитку шкільної освіти. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*, 33, 161–167. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvidgu_2015_33_36
- Шпарик, О. (2021). Концептуальні засади цифрової трансформації освіти: європейський та американський дискурс. *Український педагогічний журнал*, (4), 66–76. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2021-4-65-76>
- Barbousas, J. (2021). *Teaching in the 21st century: challenges, key skills and innovation*. La Trobe University, Australia. <https://www.latrobe.edu.au/nest/teaching-in-the-21st-century-challenges-key-skills-and-innovation/>
- Barrett, M. (2018). How schools can promote the intercultural competence of young people. *European Psychologist*, 23(1), 93–104. <https://doi.org/10.1027/1016-9040/a000308>
- Barrett, M. (2021). *Preparing our youth for an inclusive and sustainable world: The OECD PISA Global Competence framework, assessments and findings*. <https://www.oecd.org/education/Global-competency-for-an-inclusive-world.pdf>
- Falloon, G. (2020). From digital literacy to digital competence: the teacher digital competency (TDC) framework. *Educational Technology Research and Development*, 68(5), 2449–2472. <https://doi.org/10.1007/s11423-020-09767-4>
- Friesen, N. (2018). Continuing the dialogue: Curriculum, Didaktik and theories of knowledge. *Journal of Curriculum Studies*, 50(6), 724–732. <https://doi.org/10.1080/00220272.2018.1537377>
- OECD. (2018). *The future of education and skills. Education 2030: The future we want*. [https://www.oecd.org/education/2030/E2030%20Position%20Paper%20\(05.04.2018\).pdf](https://www.oecd.org/education/2030/E2030%20Position%20Paper%20(05.04.2018).pdf)
- Schleicher, A. (2019, May 27). A new tool for navigating through a complex world. *LinkedIn*. https://www.linkedin.com/pulse/new-tool-navigating-through-complex-world-andreas-schleicher?trk=public_profile_article_view

References

- Barbousas, J. (2021). *Teaching in the 21st century: challenges, key skills and innovation*. La Trobe University, Australia. <https://www.latrobe.edu.au/nest/teaching-in-the-21st-century-challenges-key-skills-and-innovation/> (in English).
- Barrett, M. (2018). How schools can promote the intercultural competence of young people. *European Psychologist*, 23(1), 93–104. <https://doi.org/10.1027/1016-9040/a000308> (in English).
- Barrett, M. (2021). *Preparing our youth for an inclusive and sustainable world: The OECD PISA Global Competence framework, assessments and findings*. <https://www.oecd.org/education/Global-competency-for-an-inclusive-world.pdf> (in English).
- Bondarenko, N. (2019). Kompetentnizatsiia shkilnoi osvity: ukrainska versiia. *Science and society. Proceedings of the 13th International conference (July 19, 2019)* (pp. 124–135). Accent Graphics Communications & Publishing, Hamilton, Canada. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716810/> (in Ukrainian).
- Falloon, G. (2020). From digital literacy to digital competence: the teacher digital competency (TDC) framework. *Educational Technology Research and Development*, 68(5), 2449–2472. <https://doi.org/10.1007/s11423-020-09767-4> (in English).
- Friesen, N. (2018). Continuing the dialogue: Curriculum, Didaktik and theories of knowledge. *Journal of Curriculum Studies*, 50(6), 724–732. <https://doi.org/10.1080/00220272.2018.1537377> (in English).
- Hlushko, O. (2021). Kompetentnisnyi pidkhid v osviti: yevropeyskyi dosvid. *Naukovo-pedahohichni studii*, (5), 8–21. <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2021-5-8-21> (in Ukrainian).
- Hlushko, O. (2022). Stratehichniy ta zakonodavchyyi rivni reformuvannia zmistu shkilnoi osvity na kompetentnisnykh zasadakh u krainakh YeS. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, (4), 45–58. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-4-45-58> (in Ukrainian).
- Holub, N. (2023). Kompetentnisno oriyentovana metodyka navchannia ukrainskoi movy v zakladakh zahalnoi serednoi osvity (bariery i mekhanizmy vprovadzhennia). *Movna osobystist v osvitnomu prostori* (pp. 66–78). Natsionalnyi universytet «Ostrozka akademiia». <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/725738/1> (in Ukrainian).
- Dzhurylo, A., Hlushko, O., Lokshyna, O., Mariuts, I., Tymenko, M., & Shparyk, O. (2018). *Transformatsiini protsesy u shkilnii osviti krain Yevropeiskoho Soiuzu ta SShA: monohrafiia*. TOV «KONVI PRINT». <https://core.ac.uk/download/pdf/163088295.pdf> (in Ukrainian).
- Kabinet Ministriv Ukrainy. (2020). *Derzhavnyi standart bazovoi serednoi osvity: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30 veresnia 2020 r. № 898*. <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrainska-shkola-2/derzhavniy-standart-bazovoi-serednoi-osvit> (in Ukrainian).

- Lokshyna, O. (2019). Yevropeiska dovidkova ramka kliuchovykh kompetentnosti dlia navchannia vprodovzh zhyttia: onovlene bachennia 2018 roku. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, (3), 21–30. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrprj_2019_3_5 (in Ukrainian).
- Liashenko, O., & Topuzov, O. (2021). Naukovyi suprovid modernizatsii zmistu bazovoi serednoi osvity: problemy i vyklyky. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, (4), 29–36. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2021-4-29-36> (in Ukrainian).
- Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2016). *Kontseptsiiia «Nova ukrainska shkola»: kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly*. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>(in Ukrainian).
- Movno-literaturna osvitnia haluz: yak otsiniuvaty v NUSh: metodychnyi putivnyk*. (2025). Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. <https://osvita.ua/doc/files/news/956/95604/mov-ociniuvannia-2025-putivnik.pdf> (in Ukrainian).
- Novosolova, V. (2024). PISA-2022: formuvannia chytatskoi hramotnosti u shkilnomu kursi ukrainskoi movy. *Problemy suchasnoho pidruchnyka*, (32), 171–184. <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2024-32-171-184> (in Ukrainian).
- Novosolova, V. (2025). Kompetentnisnyi potentsial urokiv ukrainskoi movy v bazovii shkoli. In *Anotovani rezultaty naukovo-doslidnoi roboty Instytutu pedahohiky za 2025 rik* (pp. 100–101). Pedahohichna dumka. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/748843>(in Ukrainian).
- OECD. (2018). *The future of education and skills. Education 2030: The future we want*. [https://www.oecd.org/education/2030/E2030%20Position%20Paper%20\(05.04.2018\).pdf](https://www.oecd.org/education/2030/E2030%20Position%20Paper%20(05.04.2018).pdf) (in English).
- Rada Yevropy. (2018). *Ramka kompetentnosti dlia kultury demokratii. Tom 3. Rekomendatsii shchodo vprovadzhennia*. <https://rm.coe.int/rf-cdc-vol-3-/1680966748> (in Ukrainian).
- Savchenko, O. (2015). Kompetentnisnyi pidkhid yak resurs innovatsiinoho rozvytku shkilnoi osvity. *Naukovyi visnyk Izmailskoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu*, 33, 161–167. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvidgu_2015_33_36 (in Ukrainian).
- Schleicher, A. (2019, May 27). A new tool for navigating through a complex world. *LinkedIn*. https://www.linkedin.com/pulse/new-tool-navigating-through-complex-world-andreas-schleicher?trk=public_profile_article_view (in English).
- Shparyk, O. (2021). Kontseptualni zasady tsyfrovoy transformatsii osvity: yevropeyskyi ta amerykanskyi dyskurs. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, (4), 66–76. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2021-4-65-76> (in Ukrainian).

Valentyna Novosolova, PhD, Senior Researcher of Science of the Department of Learning Ukrainian Language and Literature of the Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

***FROM KNOWLEDGE TO COMPETENCES: MODERNIZATION
OF THE CONTENT OF UKRAINIAN LANGUAGE TEACHING IN
GRADES 7–9***

Abstract. The problem of modernising the content of Ukrainian language teaching for students in grades 7–9 in general secondary education institutions is actualised in view of the development and implementation of contemporary educational standards aimed at achieving a qualitatively new level of educational development.

The competence-based principles underlying the transformation of educational content, as set out in the State Standard of Basic Secondary Education, are revealed; the rationale for the transition from a knowledge-based to a competence-based educational paradigm in the context of updating the content of education is substantiated.

Scientific works on the specified issue are analysed. Based on a generalisation of scholarly methodological developments in the theory of educational content, it is established that the structuring of educational content is determined by the competence potential of educational branches and is primarily oriented towards the development of key competences of learners.

The content of the language and literature educational branch of the New Ukrainian School is aimed at developing a competent speaker and reader and is grounded in four groups of mandatory learning outcomes defined by the State Standard of Basic Secondary Education.

The purpose of the article is formulated and its research tasks are outlined. The research methods are characterised. The ways of implementing the content of education at the subject-based stage (grades 7–9) of basic secondary education are described, with particular regard to the groups of mandatory learning outcomes of the language and literature educational branch (oral interaction, working with text, written interaction, and speech research).

Theoretical principles are combined with practical tools; types of learning activities are proposed and examples of competence-oriented tasks are provided, directly aimed at the formation of mandatory learning outcomes within each of the four groups.

The role of the language teacher as an organiser of pedagogical interaction is emphasised. It is noted that the didactic effectiveness of implementing the content of all four groups of outcomes of the language and literature educational branch depends on the teacher's thorough preparation and coordination of students' learning activities during the lesson. Any studied language unit or grammatical rule that is not designed for application in communicative interaction loses its significance. Prospects for further research are outlined.

Keywords: general secondary education; transformation of educational content; key competences; Ukrainian language lessons; students of grades 7–9.